

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 13 juni 2013

Mål nr

T 1030-12

KLAGANDE

Ekstrand & Son Aktiebolag, 556345-8602

Box 123

283 22 Osby

Ombud: Advokat RS

MOTPART

AS

Ombud: Advokat EW

SAKEN

Fordran m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2012-02-02 i mål T 4102-11

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Ekstrand & Son Aktiebolag ska ersätta AS för hennes rättegångskostnader i Högsta domstolen med 62 500 kr avseende ombudsarvode. På beloppet utgår ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Ekstrand & Son Aktiebolag har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla AS:s talan och bifalla bolagets talan. Ekstrand har vidare yrkat att bolaget ska befrias från skyldigheten att ersätta AS:s rättegångskostnader i tingsrätt och hovrätt samt att AS ska förpliktas att ersätta Ekstrands rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.

AS har motsatt sig ändring av hovrättens dom.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. AS beställde två ytterdörrar av Ekstrand & Son Aktiebolag. Sedan dörrarna förpackats av säljaren i var sitt emballage levererades de till köparen av transportören DHL den 5 oktober 2007. AS hade inför transporten gett sitt godkännande till DHL att dörrarna vid leverans kunde ställas på hennes villatomt utan att hon kvitterade mottagandet. Vid leveransen placerades dörrarna på garageuppfarten utanför hennes villa. Dörrarna låg då på varandra lastade på en EUR-pall. De fick ligga kvar på uppfarten under drygt en vecka, täckta av en presenning. Under helgen den 13–14 oktober 2007 bar AS och hennes make de förpackade dörrarna uppför trapporna till huset, varefter de

packades upp och monterades. Den 14 oktober 2007 anmälde AS att den ena dörren var skadad på så sätt att det fanns ett hål i den nedre delen av dörrens insida med en diameter på 3–4 cm och ett djup på ca 1 cm. En motsvarande skada fanns på emballaget till den skadade dörren.

2. Ekstrand väckte talan vid tingsrätten och yrkade att AS skulle utge betalning för den levererade dörren. Ekstrand gjorde gällande att det inte hade förelegat något fel i varan vid avlämnandet. AS bestred yrkandet och yrkade genstämningsvis att Ekstrand skulle förpliktas att leverera en felfri dörr till henne. Hon gjorde gällande att dörren hade varit skadad redan när den avlämnades hos henne. Parterna är överens om att omleverans ska ske om Ekstrand svarar för felet.

3. Tingsrätten fann att AS fick anses ha bevisbördan för att skadan fanns vid avlämnandet och att hon inte hade förmått uppfylla denna bevisbörda. Ekstrands talan bifölls därför. Hovrätten ansåg att Ekstrand hade bevisbördan för att felet inte fanns vid avlämnandet och att Ekstrand inte hade uppfyllt denna. Hovrätten ogillade därför Ekstrands talan och biföll AS:s genkärsmål.

4. Den huvudsakliga frågan i målet gäller hur 20 a § konsumentköplagen (1990:932) ska tolkas och tillämpas.

Relevanta bestämmelser i konsumentköplagen

5. Konsumentköplagen är tillämplig när en konsument köper lös sak av en näringsidkare (1 § första stycket). Varan ska enligt 16 § vara av sådan beskaffenhet som konsumenten med fog har kunnat förutsätta. Det innebär bl.a. att varans kvalitet ska stämma överens med vad som följer av avtalet. Det är konsumenten som är bevisskyldig beträffande eventuella fel i varan. För att konsumenten ska kunna göra gällande fel i varan krävs det därför att konsumenten

lägger fram tillräckligt stark bevisning – ofta med tillämpning av ett relativt lågt beviskrav – avseende felet i varan.

6. Frågan om varan är felaktig ska bedömas med hänsyn till varans beskaffenhet när den avlämnas (20 §). Säljaren ansvarar för fel som har funnits vid denna tidpunkt även om felet visar sig först senare. Varan är avlämnad när den har kommit i konsumentens besittning (6 §). Det krävs inte att varan faktiskt tas emot av konsumenten för att den ska anses avlämnad. Det räcker exempelvis med att varan med konsumentens tillstånd placeras på konsumentens villatomt för att den ska anses ha kommit i konsumentens besittning (se prop. 1989/90:89 s. 70; jfr Johnny Herre, under medverkan av Jan Ramberg, Konsumentköplagen. En kommentar, 3 uppl. 2009, s. 109 f.).

7. Vid avlämnandet går risken över på konsumenten (8 § andra stycket). Om konsumenten bär risken för varan är han skyldig att betala varan även om den har förstörts, kommit bort, försämrats eller minskat genom en händelse som inte beror på säljaren (8 § första stycket). Av bestämmelserna följer att konsumenten efter avlämnandet tar över ansvaret för olyckshändelser, vanvård och annat som skadar eller förstör varan. Om varan däremot skadas före riskövergången svarar säljaren för detta, vilket innebär att säljaren kan drabbas av felpåföljder om han inte på egen bekostnad försätter varan i avtalsenligt skick.

8. För att konsumenten ska ha rätt att återkräva felet, krävs att han lämnar säljaren ett meddelande därom inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet (s.k. neutral reklamation; 23 § första stycket första meningen konsumentköplagen). Om meddelandet lämnas inom två månader efter det att konsumenten har märkt felet anses det dock alltid ha lämnats i rätt tid.

9. Vid köp reglerade av köplagen krävs på motsvarande sätt en reklamation inom skälig tid efter det att köparen märkt eller borde ha märkt felet (32 §). I den lagen finns också en uttrycklig regel om köparens undersökningsplikt. Enligt 31 § köplagen har köparen nämligen en skyldighet att efter avlämnandet så snart omständigheterna medger det undersöka varan. Bestämmelsen får direkt betydelse för när köparen enligt 32 § borde ha märkt felet eftersom sådana fel som borde ha märkts vid undersökningen utlöser skyldigheten att inom skälig tid reklamera felet. Konsumentköplagen saknar en motsvarande bestämmelse om skyldighet att undersöka varan efter köpet. Enligt lagförarbetena bör emellertid konsumenten ”normalt ganska omgående göra en i vart fall ytlig granskning av varan” (se a. prop. s. 114).

Bevisbördan för att ett fel fanns vid avlämnandet

10. Eftersom bedömningen av om varan är felaktig ska utgå ifrån varans beskaffenhet vid avlämnandet och risken för varan går över vid samma tidpunkt, uppkommer frågan vem av parterna som ska anses ha bevisbördan för om felet fanns eller inte fanns vid den tidpunkten. Huvudregeln är här att köparen av en vara har bevisbördan för att felet fanns vid tidpunkten för riskövergången (se t.ex. Lars Heuman, *Bevisbörda och beviskrav i tvistemål*, 2005, s. 308 f., Jan Ramberg, *under medverkan av Johnny Herre, Köplagen*, 1995 s. 116 ff. och NJA 1977 s. 756).

11. När säljaren vid ett konsumentköp genom en garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att under en viss tid svara för varan eller för en egenskap hos varan görs ett avsteg från huvudregeln om att köparen har bevisbördan för att felet fanns vid riskövergången. I dessa fall gäller i stället att fel ska anses föreligga om varan under garantitiden försämras i det avseende som utfästelsen omfattar. Denna presumtion för att en försämring innebär ett fel i varan gäller dock inte om det görs sannolikt att försämringen

beror på en olyckshändelse eller därmed jämförlig händelse eller på vanvård, onormalt brukande eller något liknande förhållande på konsumentens sida (21 § konsumentköplagen; jfr 21 § andra stycket köplagen och härtill prop. 1988/89:76 s. 96).

12. Ett annat undantag från huvudregeln regleras i 20 a § konsumentköplagen. Liksom vid av säljaren lämnade garantier gäller enligt bestämmelsen en presumtion för att felet fanns vid riskövergången. Av bestämmelsen följer nämligen att ett fel som visar sig inom sex månader efter det att varan avlämnades ska anses ha funnits vid avlämnandet, om inte annat visas eller detta är oförenligt med varans eller felets art.

13. Bestämmelsen i 20 a § infördes i konsumentköplagen år 2002 som ett led i genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier (det s.k. konsumentköpsdirektivet), där det i artikel 5.3 stadgas att om ”inte motsatsen bevisas, skall en bristande avtalsenlighet som visar sig inom sex månader från leveransen av varan presumeras ha funnits vid tidpunkten för leveransen, utom när denna presumtion är oförenlig med varans eller den bristande avtalsenlighetens art”. Bland skälen för att införa regeln i artikel 5.3 nämndes att en presumtion för att felet fanns vid leveransen fick anses vara lämplig från konsumentskyddssynpunkt och att en sådan presumtion stämde överens med den lösning som valdes av säljare och tillverkare när de lämnade en garanti för varans egenskaper eller funktion (se t.ex. Green Paper on Guarantees for Consumer Goods and After-Sales Services, COM(93)509 final, 15 november 1993, s. 91).

14. Av förarbetena till 2002 års ändringar i konsumentköplagen framgår att lagstiftaren utgick ifrån att de fel som främst skulle kunna komma att träffas av 20 a § var sådana som framträder efter en tids användning, främst s.k.

funktionssviker av olika slag (se prop. 2001/02:134 s. 59 och 84; jfr uttalandena i den norska propositionen Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) om lov om forbrukerkjøp, s. 259). Enligt bestämmelsens ordalydelse, liksom enligt ordalydelsen i artikel 5.3 konsumentköpsdirektivet, är tillämpningsområdet för bestämmelsen dock inte begränsat till sådana fel som kunnat märkas först en tid efter avlämnandet. Bestämmelsen är därför tillämplig också för fel som har uppkommit i produktionen och som är fullt synliga vid avlämnandet, liksom för fel som beror på att varan har skadats under transporten till konsumenten. I dessa fall har presumtionsregeln emellertid ofta en begränsad betydelse. En tillämpning av presumtionsregeln också för dessa fall stämmer dock väl överens med det förhållandet att konsumenten inte har en undersökningsplikt efter köpet och att det därför kan komma att gå en tid innan felet uppdagas.

Bevisbörda och beviskrav vid tillämpning av 20 a §

15. Det nu anförda innebär att om konsumenten efter köpet lägger fram tillräckligt stark bevisning för att ett fel i varan ska anses föreligga, så ska felet presumeras ha funnits vid tidpunkten för riskövergången. Av bestämmelsens ordalydelse framgår att felet ska anses ha funnits vid avlämnandet ”om inte annat visas eller detta är oförenligt med varans eller felets art”.

16. Det finns alltså enligt bestämmelsen en möjlighet att motbevisa presumptionen genom att ”annat visas”. Presumtionen gäller inte om det är oförenligt med varans eller felets art att felet ska anses ha funnits redan vid avlämnandet. De omständigheter som medför att presumptionen är motbevisad kan delvis sammanfalla med de som medför att presumptionen inte ska gälla.

17. Ett exempel på när presumptionen är oförenlig med varans art är när felet beror på att varans normala hållbarhetstid har passerats vid den tidpunkt då konsumenten gör gällande en avtalsavvikelse, såsom när en färskvara blivit för

gammal och därför har ruttnat eller när ett par billiga strandsandaler gått sönder efter en lång sommarsäsong användning. En oförenlighet med felets art kan föreligga om det framgår att felet beror på en olyckshändelse eller på vanvård, onormalt brukande eller något liknande förhållande på konsumentens sida (se a. prop. s. 60 och 85).

18. Presumtionen att fel förelåg vid tidpunkten för riskövergången kan alltså brytas genom att bevisning läggs fram som tillräckligt starkt talar för att felet inte fanns vid denna tidpunkt. Även om det inte uttryckligen anges i 20 a § är det säljaren som har bevisbördan för att bryta presumtionen. Fråga uppkommer då vilken bevisning som ska krävas för att presumtionen ska brytas.

19. Bestämmelsen i 20 a § har utformats efter förslag från Lagrådet. Lagrådsremissens lagförslag hade följande lydelse. ”Ett fel som visar sig inom sex månader efter det att varan avlämnades skall anses ha funnits vid avlämnandet, om detta inte är oförenligt med varans eller felets art.” Lagrådet uttalade att det var fråga om en presumtion, att presumtionen inte skulle gälla när det var oförenligt med varans eller den bristande avtalsenlighetens art samt att det dessutom skulle vara möjligt att omkullkasta presumtionen. Lagrådet konstaterade att undantaget avseende varans eller den bristande avtalsenlighetens art återgavs i paragrafen men att det inte fanns någon antydning om att presumtionen kunde brytas i andra fall. För att nå bättre överensstämmelse med direktivet föreslogs därför en justering av paragrafen. Förslaget godtog i allt väsentligt (se prop. 2001/02:134 s. 84).

20. Varken i Lagrådets yttrande eller i propositionen sägs något som tyder på att formuleringen ”om inte annat visas” syftar till att ange ett preciserat beviskrav. Avsikten får därför antas ha varit att tydliggöra att det är fråga om en presumtion som kan motbevisas. Slutsatsen är att bestämmelsen inte ger uttryck för något krav på bevisningens styrka.

21. Utgångspunkten i dispositiva tvistemål får anses vara att den som har bevisbördan har att ”visa” eller ”styrka” att en viss omständighet föreligger (jfr Lagrådets yttrande i prop. 2000/01:150 s. 187, Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång IV, 7 uppl. 2009, s. 81 ff. och Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m., oktober 2012, Zeteo, kommentaren till 35 kap. 1 §, Beviskravet). Detta innebär ett högt ställt beviskrav. En presumtion som den aktuella innebär emellertid en omkastad bevisbörda. Sedan varan har överlämnats till köparen saknar säljaren möjlighet att säkra bevisning rörande varan. Ett högt ställt beviskrav skulle därför innebära en tung börda för säljaren. I praktiken skulle denne ofta sakna möjlighet att lägga fram sådan bevisning som medför att beviskravet är fullgjort.

22. En jämförelse kan här göras med den presumptionsregel som gäller enligt 21 § vid garantier och liknande utfästelser. När den bestämmelsen är tillämplig ska fel anses föreligga om säljaren inte ”gör sannolikt” att försämringen beror på en olyckshändelse eller en därmed jämförlig händelse, eller på vanvård, onormalt brukande eller något annat liknande förhållande på konsumentens sida (jfr 59 § konsumenttjänstlagen, 1985:716). I dessa fall har alltså lagstiftaren uttryckligen angett ett lägre beviskrav för att bryta presumptionen.

23. Mot bakgrund av vad som nu har anförts är det motiverat att säljaren ges en viss bevislättning för att bryta presumptionen vid tillämpning av 20 a § konsumentköplagen i jämförelse med det högt ställda krav som är utgångspunkten i dispositiva tvistemål.

24. Vad som kan krävas för att säljaren ska anses ha lagt fram tillräcklig bevisning om att ett fel inte förelåg vid tidpunkten för riskövergången kan i viss mån variera beroende på omständigheterna (jfr NJA 2012 s. 858 p. 20 angående tolkning av beviskravet i 25 kap. 18 § tredje stycket aktiebolagslagen). En viktig faktor kan här vara den tid som har gått sedan varan

avlämnades. Om det exempelvis är fråga om en väl synlig defekt som har påtalats av konsumenten först flera månader efter avlämnandet, krävs det inte samma bevisning för att säljaren ska anses ha uppfyllt sin bevisbörda som när det är fråga om ett fel som påtalas kort tid efter avlämnandet. Det sagda torde innebära att tillämpningen av 20 a § i praktiken inte väsentligt avviker från den prövning som görs enligt 21 § konsumentköplagen eller 59 § konsumenttjänstlagen i aktuellt hänseende.

Tillämpningen i det aktuella fallet

25. Den levererade dörren är skadad på ett sätt som utgör ett fel i varan. Det är ostridigt att det fanns en skada på det emballage i vilket dörren levererades på motsvarande plats som skadan på dörren. Det är också ostridigt att det var den undre av de två dörrarna som var skadad. Av utredningen framgår vidare att skadan upptäcktes först i samband med att köparen och hennes make monterade dörren.

26. Felet i dörren utgör inte ett fabriktionsfel. Det beror inte heller på någon typ av funktionssvikt. Frågan i målet är därför om skadan har uppstått före avlämnandet (t.ex. vid lastningen, under transporten eller när dörrarna placerades på köparens garageuppfart) eller efter avlämnandet (t.ex. under den dryga vecka som dörrarna fick ligga kvar på uppfarten eller genom köparens hantering av dörren när den bars till huset och monterades).

27. Ekstrand har till stöd för sitt påstående att felet inte förelåg vid avlämnandet huvudsakligen åberopat skriftliga och muntliga uppgifter från det anlitate transportföretaget. Av dessa uppgifter framgår att någon anmärkning om skador på emballaget eller dörren inte har noterats i transportföretagets system under leveranshanteringen från Ekstrand till köparen. Det framgår vidare att chauffören enligt Ekstrand inte har sett någon skada när dörrarna

lossades. Den efterföljande besiktningen av dörren som utfördes av transportföretaget visar enligt Ekstrand att skadan inte var en typisk transportskada utan en skada som kan ha uppkommit var, när och hur som helst.

28. AS har under sanningsförsäkran uppgett att dörren inte skadades vid hennes hantering av den, och hennes make har lämnat motsvarande uppgifter under ed. De har också angett att skadan fanns på undersidan av den förpackning som innehöll den undre dörren och att skadan alltså fanns på den sida som var närmast marken när dörren låg på lastpallen.

29. Felet var väl synligt vid en ytlig granskning av dörren. Det anmäldes drygt en vecka efter leveransen. Det går inte att av varans eller felets art dra några slutsatser om när dörren skadades. Av utredningen framgår att skadan lika gärna kan ha uppkommit före som efter avlämnandet. Ekstrand kan därför inte anses ha lagt fram tillräcklig bevisning om att felet inte förelåg vid avlämnandet. Mot bakgrund av felets beskaffenhet och skadans placering kan uppgifterna om att chauffören inte uppmärksammat någon skada inte tillmätas ett sådant bevisvärde att denna slutsats ändras.

30. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ella Nyström, Göran Lambertz,
Johnny Herre (referent), Agneta Bäcklund och Svante O. Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Jenny Hjukström